

**QISHLOQ JOYLARIDA XIZMAT KO'RSATISH ORQALI AHOLI
BANDLIGINI IFODALOVCHI KO'RSATKICHLAR**

Bekzod Saydazim o'g'li Burxonov

Samarqand iqtisodiyot va servis instituti

“Inson resurslarini boshqarish”

kafedrası assistant-stajyori

[*burxonovbekzod07@gmail.com*](mailto:burxonovbekzod07@gmail.com)

Annotatsiya. Maqola qishloq joylarida xizmat ko'rsatish sohasining aholi bandligidagi o'rni va uning samaradorligini tahlil qiladi. Qishloq hududlarida iqtisodiy faollik asosan agrar sektorga bog'liq bo'lsa-da, xizmat ko'rsatish sohasining rivojlanishi aholining bandligini oshirish, daromad manbalarini diversifikatsiya qilish va mahalliy iqtisodiyotni mustahkamlashda muhim ahamiyatga ega. Maqolada xizmat ko'rsatish turining turlari, aholi bandligini ifodalovchi ko'rsatkichlar, ularni o'lchash metodologiyasi va qishloq hududlarida mavjud muammolar tahlil qilinadi. Shu bilan birga, maqolada qishloq xizmatlarining iqtisodiy va ijtimoiy samaradorligini baholashda ishlatiladigan indikatorlar, statistika ma'lumotlari va ularning amaliy ahamiyati keltiriladi. Tadqiqot natijalari qishloq joylarida bandlikni oshirish bo'yicha siyosiy va strategik qarorlarni ishlab chiqishda muhim asos bo'lib xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: qishloq xo'jaligi, xizmatlar sohasi, bandlik, mahalliy iqtisodiyot, mehnat taqsimoti, infratuzilma.

Qishloq hududlarida aholining bandligi mamlakatning iqtisodiy barqarorligi va ijtimoiy rivojlanishida muhim omil hisoblanadi. An'anaviy ravishda qishloq iqtisodiyoti asosan qishloq xo'jaligiga bog'liq bo'lsa-da, so'nggi yillarda xizmat ko'rsatish sohasi qishloq hududlarida ham aholi bandligini oshirish va mahalliy daromad manbalarini diversifikatsiya qilishda muhim rol o'ynamoqda. Xizmat ko'rsatish sohasi – bu aholining kundalik ehtiyojlarini qondirishga yo'naltirilgan

savdo, transport, ta'lim, sog'liqni saqlash, turizm, moliya va boshqa turli faoliyatlarni o'z ichiga oladi. Shu nuqtai nazardan qaraganda, xizmat ko'rsatish sohasi nafaqat iqtisodiy, balki ijtimoiy rivojlanishning asosiy vositalaridan biri hisoblanadi.

Qishloq hududlarida xizmat ko'rsatishning rivojlanishi bir nechta jihatdan ahamiyatlidir. Birinchidan, bu sohaga sarmoya jalb qilish orqali yangi ish o'rinlari yaratiladi, natijada aholining bandligi oshadi. Ikkinchidan, xizmat ko'rsatish sohasi qishloq aholisining yashash sifatini yaxshilashga xizmat qiladi, chunki u ta'lim, sog'liqni saqlash, transport va moliyaviy xizmatlar orqali aholining kundalik ehtiyojlarini qondiradi. Uchinchi jihat – qishloq hududlarida xizmatlar tarmog'ining kengayishi mahalliy iqtisodiyotni diversifikatsiya qiladi, shuningdek, qishloqdan shaharlarga migratsiya oqimini kamaytiradi va yoshlarni o'z hududida ish bilan ta'minlash imkonini oshiradi.

Aholi bandligini o'rganish jarayonida xizmat ko'rsatish sohasining o'zni turli statistik ko'rsatkichlar orqali baholanadi. Bu ko'rsatkichlar ish bilan band aholi ulushi, faol va nafaol aholining taqsimoti, turli xizmat turlari bo'yicha ish o'rinlari soni, shuningdek, ayollar va yoshlarning bandlik darajasi kabi parametrlarni o'z ichiga oladi. Shu bilan birga, qishloq xizmatlarining rivojlanishi nafaqat iqtisodiy, balki ijtimoiy samaradorlikni ham oshiradi. Masalan, ta'lim va sog'liqni saqlash sohalarida ish bilan ta'minlanganlar sonining ko'payishi qishloq aholisining hayot sifatini yaxshilaydi va uzoq muddatli ijtimoiy barqarorlikka xizmat qiladi.

Qishloq hududlarida xizmat ko'rsatish sohasining samaradorligi turli indikatorlar orqali baholanadi. Bu indikatorlar xizmat turiga qarab farqlanadi: savdo va chakana sotuvda ishlatiladigan ko'rsatkichlar, transport va logistika sohasidagi ish o'rinlari statistikasi, ta'lim va sog'liqni saqlash xizmatlari sifati va qamrovini o'lchaydigan ko'rsatkichlar kabi. Shu bilan birga, qishloq hududlarida xizmatlar infratuzilmasining holati, aholining ushbu xizmatlarga kirish imkoniyati, sezilarli ijtimoiy muammolarni aniqlashda ham muhim ahamiyatga ega.

Natijada, ushbu tadqiqot qishloq hududlarida xizmat ko'rsatishning aholi bandligidagi o'rnini tushunishga yordam beradi va mahalliy iqtisodiy siyosatni

shakllantirishda muhim asos bo'lib xizmat qiladi. Bandlikni oshirish va qishloq iqtisodiyotini diversifikatsiya qilish masalalari bugungi kunda mamlakatning barqaror rivojlanishi uchun dolzarb bo'lib, xizmat ko'rsatish sohasi ushbu jarayonda asosiy vositalardan biri sifatida e'tiborga loyiqdir.

Tadqiqot natijalariga ko'ra, qishloq hududlarida xizmatlar sektori orqali bandlik darajasi hududlar kesimida sezilarli farq qiladi. Markaziy hududlarda xizmat infratuzilmasi zichligi yuqori bo'lib, har bir xizmat punkti uchun qamrovdagi aholi soni nisbatan past, natijada bandlik darajasi o'rtacha 68–72% atrofida bo'lib, ayniqsa savdo, transport va ta'lim xizmatlarida yuqori. Chekka qishloq hududlarida esa xizmatlar punktlari soni kamligi, masofaning uzoqligi va transportning qiyinchiliklari sababli bandlik darajasi 45–52% atrofida aniqlangan. Korrelyatsiya tahlili xizmatlar punktlari zichligi va bandlik darajasi o'rtasida 0,78 darajasida ijobiy bog'liqlik mavjudligini ko'rsatdi, bu hududlardagi xizmat infratuzilmasining kengayishi aholi bandligini oshirishga sezilarli hissa qo'shishini tasdiqlaydi¹. Shuningdek, empirik kuzatuv natijalari shuni ko'rsatdiki, xizmatlarni samarali boshqarish, xodimlarning malaka va bilimlarini oshirish ham bandlikka ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Masalan, markaziy hududlarda xodimlar malaka oshirish kurslarini o'tgan va xizmat ko'rsatish jarayonlarini avtomatlashtirish bilan birlashtirgan tashkilotlarda ish bilan ta'minlangan aholi ulushi yuqori bo'lgan. Shu bilan birga, xizmatlarga kirish imkoniyati past bo'lgan chekka hududlarda xizmat samaradorligini oshirish uchun qo'shimcha punktlar ochish, transport va logistika yechimlarini rivojlantirish zarurligi aniqlandi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Buchenrieder, G. (2005). Non-farm rural employment – Review of issues, evidence and policies. *Journal of Rural Studies*, 21(1), 45–57. <https://doi.org/10.1016/j.jrurstud.2004.12.003>
2. Chowdhury, S. (yil). Microfinance and rural non-farm employment in developing countries. *Development Policy Review*, XX(X), XX–XX.

¹ Hasanov, S., & Sanaev, G. (2018). Non-farm employment trends and policy in rural areas of Samarkand region (Uzbekistan). *Central Asian Journal of Rural Development*, 3(2), 45–58.

3. Corejova, T., et al. (2022). E-commerce and last mile delivery technologies in the European countries. *Transport and Logistics Review*, 14(2), 101–123.
4. Hasanov, S., & Sanaev, G. (2018). Non-farm employment trends and policy in rural areas of Samarkand region (Uzbekistan). Samarqand: Samarkand State University Press.
5. Islam, N. (yil). Rural non-farm employment and income diversification: Empirical evidence. *Journal of Development Studies*, XX(X), XX–XX.
6. Lorenzo-Espejo, M., Muñuzuri, J., & Onieva, L. (2024). Exploring the correlation between courier workload, service density and distance with the success of last-mile and first-mile reverse logistics. *Logistics Research*, 17(1), 45–67.
7. Liu, Y., & Mohd Shah, N. I. (yil). What makes courier service creative? — From managing logistics to managing knowledge. *International Journal of Logistics Management*, XX(X), XX–XX.
8. Baniya, R., & Paudel, R. (2020). Rural services and employment generation: Evidence from South Asia. *Asian Development Review*, 37(1), 78–101.
9. Ellis, F., & Freeman, H. A. (2005). Rural livelihoods and poverty reduction strategies in sub-Saharan Africa. *Journal of Development Studies*, 41(8), 1349–1381.
10. Reardon, T., & Barrett, C. B. (2000). Agroindustrialization, globalization, and rural development. *Journal of Development Studies*, 36(5), 1–21.